

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی با نگاهی به آموزه‌های فقه امامیه و حقوق ایران

رضا زهروی*

رسول احمدزاده**

چکیده

بر اساس تبصره‌ی ماده‌ی ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی، می‌توان استفاده‌کنندگان از پوشش‌های غیراسلامی که در معابر عمومی ظاهر می‌شوند را مجازات کرد، این درحالی است که تن‌نمایی زنان در فضای مجازی - که به مراتب آثار مخرب و جدی‌تری به دنبال دارد - فاقد نص صریح در قوانین کیفری است و قاضی برای محکوم کردن، به اطلاعات یا عموماً قانونی یا اصل ۱۶۷ قانون اساسی استناد می‌کند. بر این پایه در پژوهش حاضر سعی شده است، با مراجعه به منابع فقهی و حقوقی، تن‌نمایی و فحش‌های زنان در فضای مجازی مورد مذاقه قرار گیرد و با معناشناسی، بررسی ارکان تشکیل دهنده‌ی آن، مبانی جرم‌نگاری و تحلیل قوانین موجود و خلأهای مربوط به این پدیده حدود و ثغور تن‌نمایی بررسی شود و راه‌کارهایی برای رفع این خلأها پیشنهاد شود.

واژگان کلیدی

تن‌نمایی زنان، فضای مجازی، حجاب شرعی، حریم خصوصی، داده‌های مجرمانه.

*. استادیار دانشگاه تهران rezazahravi@ut.ac.ir

** دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا، دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۳، تاریخ پذیرش: ۹۵/۳/۱۷

۱- مقدمه و بیان مسئله

با توجه به رشد و گسترش تکنولوژی و به تبع آن ارتباطات غیرحضوری، تعامل افراد در بستر مجازی روز به روز در حال گسترش است. بشر در طول حیات خود اعصار گوناگونی را پشت سر گذاشته و هر یک از آنها را با الهام از تحول عظیم پدید آمده در آن عصر و گامی که رشد و تکامل بشری را رقم زده، نام گذاری کرده است؛ مانند: عصر آتش، عصر آهن و عصر حاضر که عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات نام گرفته است (جلالی فراهانی، ۱۳۸۳: ۸۸) و اداره‌ی آن، مقتضیات خاص خود را نیز می‌طلبد.

در کشور ما نیز با ورود اینترنت و گسترش آن در سطح ابزارهای ارتباطی مختلف، فضای مجازی به مکانی پررونق برای شکل‌گیری روابط متفاوت تبدیل شده است که این امر گاهی موجب توسعه‌ی غیرمستقیم فحشا می‌شود. مقوله‌ای که در این میان، مخاطرات جدی به همراه دارد، اباحی‌گری در فضای مجازی و قیدناپذیری افراد در تعامل و ارتباط است. شاید ریشه‌ی این امر در رویکرد روان‌شناختی حاکم بر تکنولوژی باشد. فروید به دلیل تجربه‌های کودکی خود ادعا کرد که بسیاری از مشکلات بشر به دلیل سرکوب جنسی است. بنابراین راه درمان و خوشبختی بشر را ولنگاری جنسی و به قولی، سرکوب نکردن آن معرفی کرد (هاشمی رکاوندی، ۱۳۷۶: ۱، صص ۱۷۹-۱۷۶). پس از آن بود که ابتدا استراتژیست‌های آمریکا از فرویدیزم استقبال کردند و سپس اروپا نیز راه آن را در پیش گرفت. تا جایی که بنا بر اطلاعات و آمار ارائه شده، این روزها آمار تن‌نمایی مجازی به ویژه

در غرب رو به انفجار است و برای نمونه تنها آمار تحریر‌آور کسانی که رسماً به عنوان منحرف جنسی در انگلستان و ولز در ارتباط با ارتکاب جرایم اینترنتی هرزه‌نگاری کودکان اخطار دریافت کرده‌اند یا متهم شده‌اند طی دو سال ۳۰۷ درصد افزایش یافته (زهروی و صفری، ۱۳۹۴: ۲۶) و خود این طنزها و کتابت و استعارات مربوط به مسائل جنسی، از عوامل ارادی مؤثر در بلوغ زودرس نوجوانان در غرب تلقی می‌شوند (قائمی، ۱۳۹۴: ۹۲). در جمهوری اسلامی ایران نیز بنا بر اظهارات رسمی رئیس پلیس فتا متوسط سنی مجرمین اینترنتی در کشور ۱۸ تا ۲۵ سال است و ۱۳ درصد از جرایم رخ داده در حوزه‌ی اینترنتی کشور به جرایم اخلاقی مربوط می‌شود.^۱

هر چند امکان نشر آزادانه‌ی اطلاعات در عرصه‌های گوناگون از مهم‌ترین ویژگی‌های فضای مجازی است که بر محور اصل آزادی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات بودن آن، سبب رشد و محبوبیت روزافزونش شده است، اما مانند هر پدیده‌ی دیگری در کنار کارکردهای مثبت فراوان، امکان بروز مشکلات و آسیب‌های گسترده به واسطه فعالیت‌های نابهنجار در این محیط مجازی نیز وجود دارد (اسماعیلی، ۱۳۹۱: ۳۱۷).

خدماتی که فناوری‌های نوین در قالب ابزارهایی همچون اینترنت، ماهواره، خطوط تلفن، اپراتورهای تلفن همراه و... برای دنیای امروز فراهم کرده‌اند، انکارناپذیر است، اما همراه با ورود هر کدام از این ابزارها سؤالاتی

۱. متأسفانه در کشور ما منبع رسمی آمار در این خصوص آمار غیر محرمانه و منتشر شده‌ای ندارد (مهر، ۱۳۹۴: ۴۵).

اساسی و ریشه‌ای نیز برای هر جامعه‌ای با هر مسلک و مرامی مطرح می‌شود. سؤالاتی از قبیل اینکه چگونه باید با خطرات آن برخورد کرد؟ و حوزه و گستره‌ی ممنوعیت‌ها در این موضوع تا کجا و به چه شکل باید مسیر خود را طی کند؟

گسترش روزافزون انتشار تصاویر فاقد پوشش شرعی از سوی زنان در فضای مجازی و ضرورت مقابله با این تهدیدها علیه حریم عفت و اخلاق جامعه ایجاب می‌کند، حقوق‌دانان و جرم‌شناسان دست به دست هم داده و به یاری قانون‌گذار بشتابند تا سدی محکم به وجود بیاورند. بر این مبنا لازم دانسته شد، در قسمتی از این چالش شرکت کرده و غبار از پیکر مبانی فقهی زدود تا با ایجاد شفافیت در این باره و ارائه‌ی راه‌کارهای لازم گامی برای تأمین امنیت اخلاقی افراد برداشته شود. از این رو، شناخت منطقه‌ی ممنوعه‌ی رفتاری در فضای مجازی با توجه به سیاست جنایی اسلام و آگاهی از پیامدهای اینترنت و در کنار آن در نظر گرفتن راهبردهای مناسب برای استفاده‌ی درست و پیشگیری یا کاهش پیامدهای احتمالی منفی آن - به‌خصوص در حوزه‌ی ممنوعه‌ی سیاست جنایی اسلام - اهمیت اساسی دارد. در این مقاله تلاش می‌شود معانی، مبانی و گستره‌ی جرم‌انگاری برخی از این مصادیق بررسی شود.

لازم به توضیح است، مرتکب جرم تن‌نمایی، الزاماً «زنان» نیستند و مردان نیز ممکن است به نشر تصاویر اعضای لازم‌الستر خود اقدام کنند. بدیهی است در صورت وقوع تن‌نمایی مردان، گناه و جرم آنها کمتر از گناه و جرم

زنان نخواهد بود؛ لکن از آنجا که زنان بیشتر از موهبت الهی زیبایی و ظرافت در آفرینش بهره‌مندند، بیشتر در معرض ارتکاب تن‌نمایی قرار می‌گیرند. همچنین از آنجا که با وقوع تن‌نمایی زنان، امکان اشاعه‌ی فحشا در جامعه بیشتر خواهد بود؛ لذا نویسندگان در این مقاله تنها به موضوع تن‌نمایی زنان در فضای مجازی پرداخته‌اند و موضوع تن‌نمایی مردان در فضای مجازی به مجال دیگری محول شده است.

۲- تعاریف مفاهیم

از جمله کلیدواژه‌ها و مفاهیم اصلی پژوهش حاضر واژه‌ی «تن‌نمایی» است که در حوزه‌ی جرم‌شناسی و روان‌شناسی نیز وجود دارد.^۱ البته ممکن است در بدو امر تصور شود، معنا و مفهوم تن‌نمایی زنان روشن و واضح بوده و نیازی به بررسی و بیان ندارد، با این وصف با کمی تأمل و تدقیق مشخص می‌شود عناصری در این تعریف وجود دارد که لازم است معانی مختلف آن مطرح و رأی صائب در معنای تن‌نمایی را اختیار کرد.

هر چند ظاهراً تا به امروز در ادبیات حقوقی ایران اصطلاح «تن‌نمایی» یا «بدن‌نمایی» زنان به کار نرفته است، اما این اصطلاح در ادبیات جرم‌شناسی و پزشکی قانونی و نیز روان‌شناسی وجود داشته و با مفاهیم اخلاق و عفت در جرایم جنسی پیوند عمیقی دارد. تن‌نمایی زنان در فضای مجازی با تحریک

1. Exhibitionism is the «I will show you mine», See more in: **In the Shadows of the Net: Breaking Free of Compulsive Online Sexual Behavior**, Patrick Carnes, David Delmonico, Elizabeth Griffin, Center City, Hazelden Publishing, 2007, p 90.

حواس فرد، وی را برای ارگاسم از طریق تهییج شهوانی در ذهن - که خود یک نوع زنای مجازی است - آماده می‌کند. پس از دریافت پیام سمعی و بصری و تثبیت آن در ذهن افراد، هورمون‌های جنسی آنها تحریک می‌شود. زنای ذهنی^۱ یا خیالی^۲ امری است که به وضوح در مورد این نوع از روابط مجازی آشکار است، چه به رفتارهای جنسی واقعی نظیر خودارضایی منجر شود یا تنها ارضای جنسی روانی باشد. البته تن‌نمایی در فضای مجازی از سوی زنان، به طور مستقیم جرم جنسی محسوب نمی‌شود. تن‌نمایی زنان در فضای مجازی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: «هرگونه ارائه، انتشار، توزیع، معامله، ارسال و در دسترس قرار دادن داده‌ای که حاوی تصویر مرتکب بدون رعایت پوشش شرعی باشد». در این تعریف الزاماً مرتکب باید همان فردی باشد که داده‌ها حامل تصویر یا فیلم وی است، در غیر این صورت، به مفهوم هرزه‌نگاری که علی‌الاصول داده‌های مستهجن یا مبتذل غیرمرتبط با شخص تولیدکننده یا منتشرکننده است، مصداق می‌یابد. البته قضاوت درباره‌ی درستی تعاریف ارائه شده، به بررسی عناصر تشکیل دهنده‌ی تن‌نمایی در

۱. در ماهیت شناسی زنا باید گفت که زنا تنها محدود به عمل جنسی جسمی نمی‌شود، بلکه حواس انسان هم زنا دارند. زنا چشم و زنا گوش - که در روایات هم به آن اشاره شده است - مؤید این مطلب می‌باشند. نوع دیگر آن زنای ذهنی است که به شکل درگیری حواس و تخیل فرد در قالب فعالیت‌های ذهنی تحلیل می‌شود. در این پدیده اگر چه دست و چشم و بدن فرد هیچ‌گونه تماسی با جنس مخالف ندارد، اما در ذهن شخص و به صورت خیالی بین فرد و جنس مخالف برقرار می‌شود. البته قبل از زنای ذهنی، انواع مختلفی از زنا از جمله زنا چشم، زنا گوش و ... انجام می‌شود تا به پدیده‌ی زنا ذهنی که به نوعی سکس فانتزی در فلسفه‌ی غربی نام گرفته است، منجر شود. این پدیده می‌تواند معضلات مختلفی همچون خودارضایی جنسی و طلاق‌های عاطفی و ... را به همراه داشته باشد.

۲. «حجاب رافع زنا خیالی است.» (جعفریان، ۱۴۲۸: ج ۱، ص ۳۵۲) و نیز روایتی که می‌گوید: «هر عضوی زنایی دارد و زنا چشم نگاه است» (مکارم شیرازی، ۱۴۲۴: ج ۱، ص ۳۸).

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

فضای مجازی منوط است. با شناخت مؤلفه‌های اصلی این پدیده، می‌توان ارکان روشنی از تن‌نمایی ارائه داد.

۳- ارکان تشکیل دهنده جرم تن‌نمایی مجازی

در مقام تبیین جرم‌انگاری تن‌نمایی مجازی زنان و ابعاد آن، لازم است ارکان این جرم -که شامل سه عنصر قانونی، مادی و معنوی است تبیین شود، البته برخلاف روال متداول به دلیل اهمیت عنصر مادی ابتدا عناصر مادی و معنوی و در انتها عنصر قانونی شرح داده می‌شود.

۳-۱- عنصر مادی تن‌نمایی

در عنصر مادی امور متعددی مانند رفتار مرتکب جرم، موضوع مادی جرم، شخصیت بزه‌کار و بزه‌دیده، ابزار مادی جرم و نتیجه‌ی مادی جرم و ... مدنظر است.

۳-۱-۱- رفتار مجرمانه در تن‌نمایی

نخستین و مهم‌ترین مسئله، تعریف رفتار مجرمانه است. مقصود از رفتار، عمل فیزیکی است که باید از ناحیه‌ی افراد انجام شود تا بتوان آنها را مجرم دانست و بیشتر حقوق‌دانان آن را به دو شکل فعل و ترک فعل دسته‌بندی می‌کنند.^۱ لکن این جرم تنها از طریق فعل است و از طریق ترک

۱. برخی حقوق‌دانان بر این باورند که ترک فعل علی‌رغم شهرت دخول آن در عنصر مادی اساساً جزء عنصر مادی نیست و در این خصوص ادله‌ای اقامه می‌کنند، مانند محال بودن اجتماع نقیضین (در اینجا فعل و ترک فعل) تحت عنوان واحد و جودی (عنصر مادی)، سیره‌ی برخی فقها همچون آیت الله خوئی (ره) ترک فعل را امر عدمی و بالنتیجه بدون قابلیت سببیت در قتل می‌شمارد و ... (برای مطالعه تفصیلی بنگرید به: زهروی، رضا، عناصر معنوی غیرروانی، تقریرات درس حقوق کیفری تطبیقی دانشگاه تهران، واحد البرز (۱۳۹۴)، ص ۲۳ الی ۳۱).

فعل امکان‌پذیر نیست. تفاوت میان تن‌نمایی و هرزه‌نگاری این است که در هرزه‌نگاری مباشرت صاحب تصویر در رفتار مجرمانه شرط نیست، لکن در تن‌نمایی لزوماً خود شخص مبادرت به انتشار تصاویر خود می‌کند و این موجب خواهد شد که امکان تحقق آن از طریق ترک فعل وجود نداشته باشد. رفتار تشکیل دهنده‌ی عنصر مادی تن‌نمایی مجازی زنان عبارت است از ارائه یا ارسال، در دسترس قرار دادن، توزیع، معامله و یا انتشار داده‌هایی که حاوی تصویر خود بدون رعایت پوشش شرعی از سوی مرتکب باشد.

۳-۱-۲- موضوع مادی عمل مجرمانه

در این عمل، داده‌های حاوی تصویر فاقد حجاب شرعی مرتکب، موضوع جرم هستند. باید توجه داشت که موضوع این جرم یک امر مطلق بوده و بنا به ادله‌ی فقهی و شرعی میزان حدود حجاب شرعی به طور کامل مشخص است. مواردی نظیر هویدا و آشکار بودن تمام یا حتی بخشی از موی سر، نمایان بودن گردن و سینه یا اندام‌ها در تصویر از مصادیق این جرم می‌باشند که تشخیص آن بر عهده‌ی دادگاه است. البته حکم نگاه کردن به تن‌نمایی کامل یا ناقص زنان مسلمان و غیرمسلمان بحث دیگری است که از موضوع مقاله‌ی حاضر خارج است.

۳-۱-۳- شخصیت بزهدکار

بر اساس ماده‌ی ۳ قانون مجازات اسلامی که بیانگر اصل صلاحیت سرزمینی است، کلیه‌ی زنانی که در قلمرو حاکمیت جمهوری اسلامی هستند، مکلف به رعایت حجاب شرعی در فضای مجازی خواهند بود و

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

عواملی نظیر «مذهب» و «تابعیت» نمی‌توانند مدخلیتی در این تکلیف داشته باشند.

۳-۱-۴- مخاطب خاص

در عمل تن‌نمایی مجازی شخصیت مخاطب نیز مهم است، زیرا اگر مخاطب داده‌های ارسالی از محارم سببی یا نسبی مرتکب باشد، وقوع جرم منتفی است، به شرط اینکه در محدوده‌ی مجاز محارم انجام شود و الا تن‌نمایی در برخی محدوده‌های بدن جز بین زن و شوهر جایز نیست و می‌تواند مشمول این جرم باشد.^۱

۳-۱-۵- شخصیت بزه دیده

با تحقق این جرم، به سلامت روانی و امنیت اخلاقی جامعه تعرض شده و به این حوزه‌ها آسیب وارد می‌شود؛ لذا این جرم در عداد جرایم عمومی و غیرقابل گذشت بوده و تعقیب کردن مرتکب آن نیازمند طرح شکایت از سوی شاکی خصوصی نیست. فلسفه‌ی جرم‌انگاری آن نیز همین صیانت از اخلاق جامعه است که اخلال در آن، موجب جرایم بسیار دیگر است.

۳-۱-۶- وسیله‌ی مادی ارتکاب عمل مجرمانه

هر چند همچون برخی جرایم مانند کلاهبراری، وسیله‌ی خاص جزء عناصر تشکیل دهنده‌ی جرم تن‌نمایی نیست، لکن در عمل وسیله در ارتکاب این جرم خصوصیت و ویژگی خاص خود را دارد و ارتکاب این جرایم تنها

۱. برای مطالعه تفصیلی در این خصوص بنگرید به: حسینی، احکام نگاه و پوشش: آرایش، روابط، گفت‌وگو (مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام)، ۱۳۸۵، صص ۴۵ الی ۵۴.

از طریق سامانه‌های رایانه‌ای امکان‌پذیر است. از آنجا که ارتکاب این جرم در بستر فضای مجازی انجام می‌شود و امکان ارتکاب آن در فضای فیزیکی وجود ندارد، سیستم‌های مخابراتی و حامل‌های داده نیز می‌توانند وسیله‌ی ارتکاب این جرم باشند.

۳-۱-۷- نتیجه‌ی مادی عمل مجرمانه

یکی از ارکان مادی برخی از جرایم نتیجه‌ی مادی آنهاست، مانند مرگ در قتل که جرم مقید به نتیجه است. در خصوص حصول نتیجه‌ی مجرمانه در جرم تن‌نمایی دو نظر را می‌توان ملاحظه کرد:

الف- نظریه‌ی نخست اینکه این جرم از لحاظ حصول نتیجه‌ی مجرمانه، یک جرم «مطلق» بوده و صرف تحقق رفتار مجرمانه و تشکیل این بخش از عنصر مادی در آن موجب تحقق جرم و در نهایت مجازات مرتکب است (زراعت، ۱۳۹۳: ۱۸۳؛ رزم‌ساز، ۱۳۹۴: ۱۲۴؛ ولیدی، ۱۳۸۰: ۱۲۳؛ عظیمی گرکانی و کرمانی، ۱۳۹۱: ۲۱۳؛ عنصری‌فرد، ۱۳۸۹: ۱۶۵؛ امیریان فارسانی، ۱۳۹۳: ۳۲۱).

ب- نظریه‌ی دوم اینکه این جرم از لحاظ حصول نتیجه‌ی مجرمانه، یک جرم «مقید» بوده و صرف تحقق رفتار مجرمانه و تشکیل این بخش از عنصر مادی در آن موجب تحقق جرم نیست و در نهایت مجازات مرتکب نخواهد شد (خسروشاهی مطلق و احسان‌پور، ۱۳۸۸: ۲۱۰؛ جنانی، ۱۳۸۲: ۱۸۳؛ مهدی‌پور، ۱۳۹۳: ۲۴۳). این نظر در دو قالب مطرح می‌شود:

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

• اول اینکه این جرم به «جریحه‌دار شدن عفت عمومی یا به مخاطره افتادن امنیت اخلاقی» مقید باشد. به عبارت دیگر اگر جریحه‌دار شدن عفت عمومی یا به مخاطره افتادن امنیت اخلاقی نیز برای تکمیل عنصر مادی جرم، ضروری باشد، دیگر نمی‌توان مطلق بودن تن‌نمایی را تأکید کرد، بلکه باید به مقید بودن این جرم حکم نمود؛ لذا صرف رعایت نکردن حجاب شرعی در تصویر ارسالی یا توزیع شده یا منتشر شده و ... موجب تحقق جرم نیست.

• دوم اینکه بنا بر این قرائت، جرم از حیث «جریحه‌دار شدن عفت عمومی یا به مخاطره افتادن امنیت اخلاقی» مطلق است و تحقق چنین چیزی ضروری نیست، اما از این حیث که تن‌نمایی اعم از فعل یا ترک فعل آن باید به رؤیت مخاطب یا مخاطبان منجر شود، مقید خواهد بود. به عبارت دیگر رؤیت به عنوان نتیجه می‌تواند مقید جرم تن‌نمایی به نتیجه باشد و با این تفسیر دیگر نمی‌توان مطلق بودن تن‌نمایی را تأکید کرد، بلکه باید به مقید بودن این جرم حکم نمود؛ لذا صرف رعایت نکردن حجاب شرعی در تصویر ارسالی یا توزیع شده یا منتشر شده و ... موجب تحقق جرم نخواهد بود.

۲-۳- عنصر معنوی تن‌نمایی مجازی

تردید نیست که بزه‌کار باید از نظر روانی یا بر ارتکاب جرم انجام یافته قصد مجرمانه و عمد داشته باشد (جرائم عمدی) و یا در اجرای عمل به نحوی از انحاء و بی‌آنکه قصد منجزی برای ارتکاب بزه از او سر بزند، خطایی انجام دهد که بتوان وی را مستحق مسئولیت جزایی شناخت. اما این امور تمام آنچه به عنوان عنصر معنوی نامیده می‌شود را در بر نمی‌گیرد و تنها

بخشی از آن است و باید آنها را عناصر روانی معنوی نامید تا در مقابل آن بخش دیگر که عناصر معنوی غیرروانی^۱ هستند مجال بروز و ظهور یابند و مجبور نشد آنها را برخلاف واقعیت امر روانی یا حتی مادی تلقی نمود.

۳-۲-۱- علم و آگاهی مرتکب

یکی از اجزاء عنصر معنوی جرایم علم و آگاهی مرتکب است. یعنی نیاز است که شخص مرتکب علم به قانون و ممنوعیت رفتار داشته باشد و بر اساس ماده‌ی ۱۵۵ قانون مجازات اسلامی، جهل فرد نسبت به حکم شرعی حجاب یا حدود و موازین آن مانع از مجازات مرتکب خواهد بود. همچنین علاوه بر علم به حکم، آگاهی و توجه وی به موضوع نیز لازم است. باید فرد بداند آنچه که در حال انتشار و ارسال و ... است، چیست و مخاطبی که پیام و داده را دریافت می‌کند، چه کسی است.

۳-۲-۲- عمد مرتکب

جرم تن‌نمایی در فضای مجازی در زمره جرایم عمدی است، بنابراین اگر کسی از روی بی‌احتیاطی یا بی‌مبالاتی تصویر خود را - که فاقد حجاب شرعی است - در اختیار دیگران قرار دهد، مجازات نمی‌شود یا اگر مجازات

۱. در تمام نظام‌های حقوقی جهان عناصری در جرایم موضوعه وجود دارد که معنوی هستند، اما واجد وصف روانی نیستند؛ لذا عنوان عناصر معنوی غیرروانی می‌تواند به عنوان یک معنوی حقیقی با عنوان صحیح «عناصر معنوی غیرروانی» به رسمیت شناخته شود که این تغییر علاوه بر جنبه‌ی ثبوتی تحول نظری در مفاهیم بنیادین حقوق کیفری از منظر اثباتی و عملی نیز آثار مهمی دارد. هم‌ادله‌ی مربوط به جنبه‌ی روانی انسان را در این گستره ناکارآمد خواهد نمود و هم به واسطه‌ی تدقیق در عناصر ضروری جرم در عمل موجب صعوبت اثبات برخی جرائم می‌گردد و در نتیجه نوعی قضازدایی و جرم‌زدایی در عمل را مژمر ثمر خواهد بود.

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

وی لازم باشد، بنا بر برخی ادله قابل تعزیر است، لکن این بحث از موضوع و مجال مقاله‌ی حاضر خارج است.

۳-۲-۳- قصد نتیجه

تن‌نمایی مجازی علاوه بر اینکه در زمره‌ی جرایم عمدی است و قصد فعل در آن شرط است، قصد نتیجه - یعنی قصد رؤیت شدن توسط مخاطب خاص نامحرم و غیر مجاز - نیز در آن شرط است.^۱ لذا تحقق این جرم نیازمند سوءنیت عام است، ضمن اینکه فاقد سوءنیت خاص است. البته مطابق ماده‌ی ۱۶۴ قانون مجازات اسلامی، در جرایمی که وقوع آنها بر اساس قانون منوط به تحقق نتیجه است، قصد نتیجه یا علم به وقوع آن نیز باید از سوی دادگاه محرز شود.

۳-۲-۴- انگیزه‌ی خاص

برخی معتقدند، در جرم تن‌نمایی مجازی قصد تحریک انگیزه‌های شهوانی مفروض است، لکن به نظر می‌رسد چنین انگیزه‌ی خاصی شرط نیست؛ لذا اگر دختری نه به انگیزه‌ی تحریک بلکه به انگیزه‌ی اذیت و آزار تصاویر برهنه‌ی خود را برای فرد سالمند یا برای دانشجوی مهذب هم‌کلاسی خود - که از ملاحظه نکردن و تحریک نشدن وی اطمینان دارد - ارسال کند، این تن‌نمایی مجرمانه خواهد بود.

۱. باید توجه کرد در مثالی که فرد در فضای مجازی از پای خود که فاقد شرایط پوشش شرعی است، برای پزشک غیرهمجنس و نامحرم مربوطه که طبق شرایط مقرر در شرع، مضطر به مراجعه به اوست، تصویری برای ملاحظه‌ی بیماری پوستی ارسال می‌کند و فاقد هر گونه قصد لازم برای تحریک شهوت در فرد مخاطب است؛ قطعاً مجرم نیست و نیز سایر مواردی که برای مقاصد علمی یا هر مصلحت عقلایی دیگر مشخص شده باشند، از شمول این بحث خارج خواهند بود.

۳-۲-۵- رابطه‌ی سببیت

برخی رابطه‌ی سببیت را در عنصر مادی ذکر کرده‌اند (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۲: ۹۶)، لکن به نظر می‌رسد این امر در عنصر مادی نمی‌گنجد (اردبیلی، ۱۳۹۳: ج ۱، ص ۳۳۶) و به تعبیر دقیق‌تر، عنصر معنوی غیرروانی است. زیرا اگرچه با حواس مادی درک نمی‌شود، اما روانی و در وجود انسان نیز نیست. هر چند قراین سببیت ممکن است مادی باشند، اما خود سببیت قطعاً نه مادی است و نه روانی، بلکه معنوی غیرروانی است. به هر وصف، در جرم‌تن‌نمایی باید بین رفتار مرتکب و رؤیت تن‌نمایی رابطه‌ی سببیت وجود داشته باشد و الا اگر شخص به واسطه‌ی امر دیگری موفق به دیدن تصویر شده باشد، از منظر کیفری تن‌نمایی تحقق پیدا نکرده است. مانند اینکه شخصی با شکستن رمز عبور و سیستم امنیتی رایانه‌ی فرد دیگر، وارد اطلاعات وی شده و تصاویر زن صاحب رایانه را که فاقد پوشش شرعی است، ملاحظه کند.

۳-۳- تن‌نمایی مجازی زنان در چارچوب نظام کیفری ایران

با توجه به اینکه «تن‌نمایی زنان در فضای مجازی» به صورت مستقل در حقوق کیفری ایران جرم‌انگاری نشده است، بررسی عناوین عام محتمل‌الانطباق بر این عنوان در قوانین موجود و اشتراکات آنها با بحث حاضر می‌تواند راه حل مناسبی برای تعیین عنصر قانونی در واکنش کیفری به این رفتار باشد.

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

اولین ماده‌ای که در فصل هیجدهم از قانون مجازات اسلامی در بخش تعزیرات با عنوان «جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی» وجود دارد، جرم رابطه‌ی نامشروع است. ماده ۶۳۷ مقرر می‌دارد: «هر گاه زن و مردی که بین آنها علقه‌ی زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند، به شلاق تا نود و نه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل با عتف و اکراه باشد فقط اکراه کننده تعزیر می‌شود». بدیهی است که رابطه‌ی نامشروع امری طرفینی بوده و با عمل یک فرد محقق نمی‌شود و منوط به فعل دو نفر است؛ لذا تن‌نمایی در قالب این جرم نمی‌گنجد، لکن با عنایت به اینکه در تن‌نمایی نیز مخاطب نامحرم و ملاحظه‌ی عکس توسط او را شرط دانسته‌اند می‌توان گفت به نوعی رابطه‌ی طرفینی رخ داده است و ماده هم تصریح دارد که تقبیل و .. تمثیلی است نه حصری. بر این اساس ماده ۶۳۷ می‌تواند مستند قانونی واقع شود. البته این بیان از منظر کسانی که تفسیر بر اساس اصل چهارم قانونی اساسی را مؤخر از تفسیر به نفع متهم می‌دانند، تنها تفسیری شرعی است که خلاف اصل قانونی بودن جرم محسوب می‌شود.

ماده‌ی ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی تظاهر به عمل حرام به صورت علنی در انظار و اماکن عمومی و معابر را جرم دانسته و ده روز تا دو ماه و تا ۷۴ ضربه شلاق علاوه بر کیفر عمل مجازات تعیین کرده است. هر چند عده‌ای برآنند که این ماده در مقام بیان اعمالی است که قبلاً جرم‌انگاری شده باشند (هاشمی، ۱۳۸۶: ۱۳)، اما به نظر می‌رسد ماده‌ی مذکور به طور مطلق ارتکاب

تمام افعال حرامی که متظاهرانه باشد {اعم از فضای مجازی و غیرمجازی} را مستوجب تعزیر شرعی دانسته است و تنها مقید آن، عنوان فصل و ترتیب مواد قبلی و بعدی است که اطلاق عمل حرام را به اعمال خلاف عفت و اخلاق عمومی محدود می‌کند. برای شمول این حکم بر تن‌نمایی مجازی، باید یکی از شروط «انظار و اماکن عمومی» و «معابر» با «فضای مجازی» تطبیق داشته باشد. اینکه دو واژه‌ی «معابر» و «انظار» به همدیگر عطف شده‌اند، تلازمی با همبستگی آن دو ندارد و حرف عطف «و» برای تسری قید «عمومی» به انظار است و می‌توان تا حدودی گروه‌های موجود در برنامه‌های مجازی را با «انظار عمومی» تطبیق داد. در فضای مجازی محیطی که شامل بیش از دو عضو باشد، گروه نامیده می‌شود، ولی ممکن است گروهی به صورت عمومی نباشد؛ لذا به نظر می‌رسد، دسترسی عموم افراد به محدوده‌ای خاص در فضای مجازی و ورود یا عضویت بدون شرط آنها در آن گروه یا شبکه‌ی اجتماعی می‌تواند آن فضا را به «انظار عمومی» تبدیل کند؛ برای مثال وبلاگ یا سایت و یا کانال‌های عمومی در شبکه‌ی اجتماعی تلگرام چنین هستند.

تبصره این ماده نیز مقرر می‌دارد: «زنانی که بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند به حبس از ده روز تا دو ماه و یا از پنجاه هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهند شد». نکته‌ی اصلی و حائز اهمیت در شمول این تبصره به فضای مجازی، امکان گسترش مفهوم «معابر و انظار عمومی» به فضای مجازی است. چنان‌که گذشت، در فضای مجازی

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

سایت‌ها و وبلاگ‌ها و کانال‌های تلگرامی که مستقیم در دسترس آزادانه‌ی کاربران هستند، می‌تواند انظار عمومی تلقی شود. ممکن است تصور شود احکام این تبصره به فضای مجازی تسری نمی‌یابد، چرا که سیاق عبارات تبصره به نحوی تنظیم شده که ناظر بر حضور فیزیکی زن در معابر و انظار عمومی بدون حجاب شرعی است، لکن این مقدار از دلالت ضعیف {به اصطلاح اشعار} در استدلال حجت و معتبر نیست و واقعیت این است که ظاهر شدن نیازمند قرار دادن جسم خود بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی نیست، زیرا در صدر ماده متعلق تظاهر عمل حرام بود و ارسال تصاویر فاقد حجاب شرعی می‌تواند مشمول آن قرار گیرد.

هر چند ماده‌ی ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی همپوشانی خوبی با جرم‌انگاری مصادیق تن‌نمایی در فضای مجازی در صورت تصویر و فیلم و ... دارد، اما شرط اصلی آن برای تحقق رفتار مادی «جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی»^۱ است. با اینکه داده‌های حاوی تن‌نمایی زنان در عمده موارد

۱. «عفت» در لغت حاصل شدن حالتی برای نفس و جان آدمی است که به وسیله‌ی آن از غلبه و تسلط شهوت جلوگیری می‌شود و اصلش بسنده کردن در گرفتن چیز اندک است و طلب عفت و پاکدامنی و بازایستادن از حرام، «استعفاف» نام دارد. از جمله پدیده‌هایی که در جهت حفظ ارزش‌ها و دستاوردهای فرهنگی و اعتقادی اجتماع در بسیاری از کشورها با تفسیر گوناگون جرم‌انگاری شده، جریحه‌دار کردن عفت عمومی است. البته «جریحه‌دار شدن عفت و اخلاق عمومی» در ادبیات فقهی و حقوق اسلام سابقه ندارد. به نظر می‌رسد، ورود این عبارت به حقوق ایران پس از استقرار مشروطیت با تصویب قانون مجازات عمومی که از قانون جزای سال ۱۸۱۰ کشور فرانسه اقتباس شده بود، هم‌زمان باشد. در فصل پنجم این قانون مقررات جزایی خاصی تحت عنوان جنحه و جنایت بر ضد عفت و اخلاق عمومی و تکالیف خانوادگی در مواد ۲۰۷ الی ۲۱۵ پیش‌بینی شده بود. علی‌رغم اصلاح چند باره‌ی قوانین کیفری بعد از انقلاب بر اساس منابع فقهی این عبارت همچنان پا برجا مانده است. در منابع فقهی اموری همچون تشیع فاحشه، تحریک شهوات و ... که نسبت آنها با جریحه‌دار شدن عفت و اخلاق عمومی عموم و خصوص من‌وجه است، بیشتر به چشم می‌خورد.

می‌تواند عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار کند، اما مصادیقی همچنان خارج از دایره‌ی شمول این ماده باقی خواهد ماند، زیرا مرزهای عفت و اخلاق عمومی بسیار سیال بوده و همیشه با مرزهای اخلاق برتر که در این موارد همان دایره‌ی اوامر و مجوزات شرعی است، مطابقت کامل ندارد، با این حال موارد بسیاری از تن‌نمایی زنان را نیز می‌تواند در برگیرد و بدین ترتیب نه در حد موجهی کلیه بلکه در حد موجهی جزئی می‌توان بسیاری از تن‌نمایی‌های زنان در فضای مجازی را مشمول این ماده هم دانست.

مواردی که مطرح شد، همگی در اصل مربوط به فضای فیزیکی اند، به همیل دلیل، قانون جرایم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ تصویب شده است که بیشتر به پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری رایانه‌ای اختصاص دارد (بای و پورقهرمانی، ۱۳۸۸: ۱۱۴). تبصره‌ی ۴ ماده‌ی ۱۴ این قانون (ماده ۷۴۲ بخش تعزیرات)، تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیرواقعی یا متنی که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است را محتویات مستهجن می‌داند. هر چند در این ماده تلاش خوبی برای جرم‌انگاری مصادیق مجرمانه انجام شده است، اما تعریف محدود و مضیق محتویات مستهجن همچنان پاسخ‌گوی تمامی مصادیق تن‌نمایی نخواهد بود. برهنگی کامل زن و یا اندام تناسلی و اعمال جنسی بیشتر ناظر به موارد منافی عفت در معنای خاص بوده و در بردارنده‌ی بی‌حجابی یا برهنگی بخشی از بدن زنان نخواهد بود،^۱ البته در

۱. البته به نظر می‌رسد این تعریف برای هماهنگی با تعریف تبصره‌ی ۵ ماده‌ی ۳ قانون نحوه‌ی مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند، است که مقرر می‌دارد: «آثار سمعی و بصری «مستهجن» به آثاری گفته می‌شود که محتوای آنها نمایش برهنگی زن

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

اینجا نیز نه در حد موجهی کلیه ولیکن در حد موجهی جزئی می‌توان بسیاری از تن‌نمایی‌های زنان در فضای مجازی را مشمول این ماده دانست. تبصره‌ی ۱ این ماده نیز چنین بیان می‌کند: «ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت به حداقل یکی از مجازات‌های فوق می‌شود. محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه و صور قبیحه باشد». در خصوص شناسایی مصادیق صور قبیحه نیز همچنان اختلالی که در تطبیق مرزهای اخلاق جامعه و اخلاق دینی و شرعی وجود دارد، نمایان است. به عبارت دیگر عرف در تشخیص این مصادیق در بسیاری از موارد الزاماً پیرو هنجار دینی و حدود شرعی نخواهد بود و مصادیقی از تن‌نمایی مشمول عناوین فوق نخواهند شد. به نظر می‌رسد، بر خلاف اینکه نسبت به محتوای خلاف اخلاق حسنه کم توجهی شده، به محتوای خلاف نظم عمومی توجه بسیاری شده است و در مواد «۱۶»، «۱۷» و «۱۸» قانون جرایم رایانه‌ای مصادیق مجرمانه پوشش کامل داده شده‌اند.

ماده‌ی ۲۸ قانون مطبوعات از دیگر مصادیق عنصر قانونی متناسب با رفتار تن‌نمایی زنان در فضای مجازی است که انتشار عکس‌ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی را ممنوع و موجب تعزیر شرعی دانسته است. واضح است که بر اساس ماده‌ی مذکور ارتکاب این جرم تنها به وسیله‌ی مطبوعات امکان‌پذیر است و تنها موارد خاصی از بحث حاضر را که در ارتباط با مطبوعات باشد، پوشش خواهد داد و لذا در اینجا نیز نه در حد

و مرد و یا اندام تناسلی و یا نمایش آمیزش جنسی باشد.»

موجهی کلیه بلکه در حد موجهی جزئی می توان بسیاری از تن‌نمایی زنان در فضای مجازی را مشمول این ماده هم دانست.

از سوی دیگر، با توجه به تفکیک حد افساد فی الارض از حد محاربه در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲؛ عده‌ای مدعی‌اند چنانچه عمل فرد مصداق «دایر کردن مراکز فساد و فحشا یا معاونت در آنها» باشد، می توان وی را در صورتی که «سبب اشاعه‌ی فساد یا فحشا در حد وسیع گردد» به عنوان مفسد فی الارض محکوم و مجازات کرد. در پاسخ باید گفت، احراز این امر در عمل کاری بسیار دشوار و چه بسا ناممکن است، زیرا ماده‌ی ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی معیار خاصی ارائه نداده است و با ذکر عبارات کلی نظیر «وسیع» و «عمده» بدون اینکه ضابطه‌ای معین به عنوان رکن یا حداقل عنصر قانونی در نظر بگیرد (فخر و یزدان‌شناس، ۱۳۹۱: ۱۴۱)، تشخیص را به قاضی دادگاه وا می‌سپارد. این امر علاوه بر نتایج نامطلوبی که می‌تواند به همراه داشته باشد، به طرز شگفت‌آوری حقوق و آزادی‌های افراد را از سوی دادرسان کیفری تهدید می‌کند. البته شاید تعیین مصادیق آن وظیفه‌ی قانون‌گذار نباشد، چه اینکه عرف در زمان‌ها و مکان‌های مختلف مصادیق مختلفی را به مفهوم یکسانی همچون «وسیع» یا «عمده» نسبت می‌دهد، اما ارائه‌ی معیار و درجه‌بندی آن می‌توانست تا حد زیادی به وحدت نظر کمک کند. در هر حال، به نظر می‌رسد مرجعیت تشخیص این امر عرف و کارشناس است، زیرا بررسی کارایی عرف در تشخیص مصادیق در موضوعات عرفی مطرح است (علیدوست، ۱۳۸۸: ۲۵۵). بدین ترتیب جز عده‌ی بسیار اندکی از

حقوق دانان که هنگام ابهام و نقص قوانین کیفری در تعزیرات غیر منصوص نیز رجوع به شرع و فقه را پذیرفته‌اند،^۱ بیشتر حقوق دانان این نظر را خلاف اصل قانونی بودن می‌دانند؛^۲ لذا یا باید با تسامح در شرایط اصل برائت شرعی

۱. بنا بر این نظر به این اعتبار که اصل مذکور ناظر به چهار حوزه سکوت، نقص، اجمال و تعارض در قوانین است و با تمسک به قاعده «التعزیر بمایراه الحاکم»، در مواردی که قوانین ساکت هستند، می‌توان بر اساس آرای فقهی حکم به تعزیر داد. تن‌نمایی مجازی در موارد عدیده‌ای در دایره جرایم موجود در قوانین کیفری قرار نمی‌گیرد و دادگاه می‌تواند به استناد این اصل، وی را تا ۷۴ ضربه شلاق تعزیر کند. به همین دلیل برخی در تعزیرات غیر منصوص حتی مواردی مانند اسقاط عمدی نطفه توسط شوهر بدون اذن زوجه را - در صورت اقرار یا بیینه در موارد نادر - به وضوح قابل تعزیر می‌دانند (الهام و زهروی، ۱۳۹۴: ۸۳). برخی نیز معتقدند، هر چند اصل ۱۶۷ خلاف اصل قانونی بودن جرم و مجازات با وسعت مطرح در مغرب زمین است لکن با توجه به کلیت اصل مذکور و سیاق عبارت و علت تصویب و ریشه‌های فقهی آن، نمی‌توان عقیده‌ی برخی از حقوق دانان که تنها معتقد به تسری این اصل به دعاوی حقوقی هستند را پذیرفت (آشوری، ۱۳۸۳: ۲۰). نگاهی به مذاکرات مجلس خبرگان قانون اساسی در زمان تصویب این اصل، مؤید اطلاق ظاهر و شمول آن بر کلیه دعاوی اعم از مدنی و کیفری است (حسینی، ۱۳۸۳: ۱۲۴). از دیگر سو تأیید شورای نگهبان - که مرجع رسمی تفسیر قانون اساسی است - هرگونه شبهه راجع به اطلاق اصل یاد شده را از بین برده است و نظریه‌ی شورای محترم نگهبان نیز بنا بر ادله‌ی متعدد و به خصوص نامه صریح آن شورا به شماره ۸۸/۳۰/۳۷۱۳۵ حاکی از جریان اصل ۱۶۷ در امور کیفری است. (همچنین بنگرید به عمید زنجانی، ۱۳۸۷: ۹۵ و ۱۷۹ که درباره‌ی تعزیر در همه‌ی محرمات اعم از منصوص و غیر منصوص نظر مثبت داده‌اند). از منظر فقهی نیز غالب فقهای عامه (ماوردی: ۲۳۶؛ ابن قدامه حنبلی: ۳۴۷؛ ابن‌الاکسوه: ۲۹۱) و بسیاری از فقهای امامیه همین نظر را دارند (شیخ طوسی: ۹؛ ابوالصلاح حلبی: ۴۱۶؛ ابن ادریس حلی: ۴۶۸؛ ابن زهره: ۶۲۴؛ شیخ مفید: ۸۰۰؛ محقق: ۱۶۸) از قدما و معاصرین (خویی: ۳۳۷؛ طباطبائی: ۲۸۲؛ امام خمینی: ۴۸۱) اتفاق نظر دارند که هر کس معصیتی کند حتی صغیره، و حد و کفاره‌ای برای آن مشخص نشده باشد {یعنی تعزیرات غیر منصوص} کیفر می‌شود. بنا بر این دیدگاه، همه محرمات شرعی بدون کیفر و مجازات معین «قابل تعزیر» است، و گستره‌ی مجازات، همه‌ی محرمات و معاصی شرعی را فرا می‌گیرد و فقها در شرح و بسط این قول تلاش بسیاری کرده و مثال‌ها و مصادیق فراوانی برای آن ذکر کرده‌اند. یکی از عبارات صریح امام خمینی (علیه‌السلام) در این خصوص این است: «لو ارتکب شیئاً من المحرمات غیرما قرّر الشارع فیہ حدّاً عالماً بتحریمها لا مستحلاً عزراً، سواء کانت المحرمات من الكبائر او الصغائر» (تحریر: ۴۳۳).

۲. چنانچه اشکال شود که این امر مخالف اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها خواهد بود، اما درک صحیح از نظام تحریم و تجریم در حقوق کیفری اسلام این شبهه را رفع خواهد کرد. علاوه

حکم به براءت دهند و این اقدامات را همچون مغرب زمین تنها خلاف اخلاق بدانند و یا حداکثر طبق مستندات اشاره شده در این قسمت به قوانین موجود - که برخی از آنها نه در حد موجبه‌ی کلیه بلکه در حد موجبه‌ی جزئی هستند - استناد کنند. بنابراین بهتر است مقنن برای وحدت رویه‌ی بیشتر در این خصوص، به صراحت ماده‌ی مستقلی انشا کند.

۴- ظرفیت‌های جرم‌انگاری تن‌نمایی در سیاست جنایی ایران و اسلام

جرم‌انگاری فرآیندی است که به وسیله‌ی آن رفتارهای خاصی به موجب قوانین کیفری ممنوع شده و برای آن مجازات تعیین می‌شود. صرف نظر از مبانی جرم‌انگاری در غرب و شرق که بر اساس ایدئولوژی یا ساختار، دسته‌بندی‌های گوناگونی را در بردارد و در نهایت به وضع سیاست جنایی اسلام و ایران در اندیشه‌ی انتگرالیستی منجر می‌شود (دلماش - مارتی، ۱۳۸۱:

بر آنچه در پاورقی قبل اشاره شد، با توجه به اینکه در این مقال مجال تفصیل مطلب نیست، در اینجا تنها به نقل پاسخ یکی از صاحب‌نظران این گستره به این اشکال بسنده می‌شود: «مناسبت دارد یادآوری شود که در بین برخی از نویسندگان حرفه‌ای و آمانور مرسوم شده است که تکلیف قضات به مراجعه به منابع و فتاوی‌ی فقهی در موارد سکوت قوانین مدون کیفری را مغایر با اصل قانونی بودن جرم و مجازات اعلام و در این باره قلم‌فرسایی کنند. واقعیتی که بر کسانی که از اصل قانونی بودن، فلسفه و مصادیق آن و از فقه جزایی شناخت کافی دارند پوشیده نیست، این است که - با توجه به مفهوم عام واژه قانون که مشتمل بر اشکال مختلف «قواعد رفتاری» است (تا جایی که نظام «کامن‌لا» را نیز فرا می‌گیرد) (دلماش مارتی، ۱۹۹۲: ۴۹) این محدود به قول به تساوی مفهوم گناه و مفهوم جرم و تجویز دادرسی کیفری با مراجعه به منابع فقهی مترتب نیست؛ زیرا فلسفه اصل قانونی بودن عبارت است از تضمین آزادی‌های فردی، با پیشگیری از تعقیب و کیفر رفتارهای از پیش ممنوع نشده و این فایده و اثر با اشکال مختلف منع و نهی تقنینی که تحریمات شرعی نیز می‌توانند از آن جمله باشند، به دست می‌آید. به علاوه، اشتراط علم به حکم و موضوع برای تحقق مسئولیت کیفری، در سیاست جنایی اسلام، هر گونه شبهه‌ای را در این باره مرتفع و اصل قانونی بودن را به صورتی پررنگ‌تر از این اصل در نظام‌های کیفری غربی که هیچ‌کس را جاهل به قانون فرض نمی‌کنند، در سیاست جنایی اسلام تضمین کرده است (حسینی، ۱۳۸۳: ۶۶۹ و ۶۷۰).

(۲۱۹) - که در جای خود محل نقد و بررسی جدی دارد - پرداختن به مبانی جرم‌انگاری به عنوان یکی از مسائل بنیادین در قلمرو حقوق کیفری مسئله‌ای مهم است؛ چرا که اگر ایجاد مانع و محدودیت در دایره و قلمرو رفتاری افراد جامعه از طریق جرم‌انگاری و تعیین کیفر، بدون دلیل شرعی معتبر باشد، با اصل اباحه و اصل برائت مغایر است و چرایی جرم‌انگاری و تعیین کیفر در قبال هر رفتار ممنوعی نیازمند توجیه و استدلال و پاسخ شفاف خواهد بود. در جرم‌انگاری این رفتار، از منظر صاحب‌نظران جرم‌شناسی نظرات محدود و در عین حال مختلفی وجود دارد؛ به نظر برخی از ایشان عده‌ای از حقوق‌دانان معتقدند هرگاه این جرایم چه لمسی چه با نگاه یا انتشار عکس و غیره واقع شود، فقط چنانچه با عنف و اکراه همراه باشد، جرایم علیه اشخاص نیز محسوب می‌شود و در غیر این صورت جرایم علیه اشخاص نیز نیست (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۷: ۴۹۹). این نگرش که همسو با همان نگرش ضررمحور و جرم‌زدایی از جرایم علیه مذهب و فاقد بزه دیده^۱ تلقی می‌شود و در قانون مجازات فرانسه نیز وجود دارد، با مبانی جرم‌انگاری اسلامی فاصله‌ی معتناهی دارد. برخی دیگر نیز معتقدند اگر هدف از جرم‌انگاری در جرایم جنسی تضمین عفت عمومی و جلوگیری از بی‌بندوباری‌های جنسی است، در زمینه‌ی مجازات آنچه دقیقاً می‌تواند این مقصود را برآورده سازد، سخت‌گیری در اثبات جرم است و نه عکس آن؛ لذا ثبوتاً باید همه‌ی گستره‌های توأم با مفسده را چه فردی مانند تن‌نمایی و چه جمعی مانند

1. Victimless Crime

زناهای گوناگون جرم‌انگاری کرد (محقق داماد، ۱۳۸۵: ۴۲). برخی دیگر بر این باورند که مشکل درباره‌ی جرم‌انگاری در این حوزه‌ها نیست، بلکه مهم کیفرانگاری مناسب است و عدالت ایجاب می‌کند کیفر بزهکاری که با وجود امکان آمیزش جنسی به صورت مشروع و قانونی، مرتکب خلاف شده، باید سخت‌تر از کسی باشد که امکان ارضای غریزه‌ی جنسی به صورت قانونی برای او وجود نداشته است (محسنی دهکلانی و علیمرادی، ۱۳۸۷: ۹۰). دو رویکرد ایزارگرایانه و مستقل می‌توانند به چرایی جرم بودن تن‌نمایی پاسخ دهند.

۴-۱- رویکرد ایزارگرایانه

در رویکرد ایزارگرایانه، جرم‌انگاری تن‌نمایی به عنوان یک جرم مانع برای پیشگیری از ارتکاب جرایم ثانوی و مرتبط با تن‌نمایی زنان است. جرایمی همچون رابطه‌ی نامشروع، زنا به عنف و به طور کلی جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در حوزه‌ی جنسی یکی از پیامدهای آزادی تن‌نمایی زنان تلقی می‌شود که با ممنوعیت این رفتارها از ارتکاب جرایم دیگر نیز جلوگیری خواهد شد. شایان ذکر است، این رویکرد - که در واقع تنها بر محور لزوم حفظ اشخاص از ضرر ناخواسته استوار است - می‌تواند در جرم‌انگاری تن‌نمایی نیز به عنوان یک جرم مانع در حقوق غرب ملاحظه شود.

۴-۲- رویکرد مستقل

در رویکرد مستقل نه صرف منع ورود ضرر ناخواسته به ثالث، بلکه اصل لزوم حفظ حیات انسانی به‌خصوص حیات معنوی او ایجاب می‌کند که

حقوق کیفری به این گستره ورود پیدا کرده و جرم‌انگاری لازم را انجام دهد. با این تفسیر، ممنوعیت تن‌نمایی زنان موضوعیت دارد و قانون‌گذار باید صرف نظر از پیامدهای این رفتار به دنبال ایجاد منطقه‌ی ممنوعه‌ی رفتاری در همان حوزه باشد. به سخن دیگر، جرم‌انگاری تن‌نمایی در گستره‌ی فردی و اجتماعی تنها بر اساس آموزه‌های عقلانی و انسان‌شناسی منطقی است. بدین ترتیب به نظر می‌رسد هر چند که ایجاد ممنوعیت در تن‌نمایی زنان در پیشگیری از جرایم جنسی دیگر مؤثر است، اما در پرتو آموزه‌های دینی و منابع فقهی نفس این عمل نیز باید به صورت مستقل جرم‌انگاری شود.

با مشخص شدن چرایی جرم‌انگاری، مبنای جرم‌انگاری در مورد علت جرم دانستن تن‌نمایی بررسی می‌شود. پاسخ اساسی در این بخش به عنوان مبنای معیار و ملاک جرم دانستن این رفتار در ایجاد باور و اعتقاد به آن نقش مهمی داشته و پذیرش قلبی از سوی مردم را موجب شود، زیرا زمانی که اشخاص به آثار و فواید واقعی امر و نهی قانون‌گذار پی ببرند و مصالح و مفاسد برای آنها تبیین شود، اطاعت از قانون نیز با انگیزه و رغبت بیشتری انجام می‌شود. برای جرم‌انگاری تن‌نمایی زنان در حقوق اسلام و به تبع آن حقوق ایران، چهار محور اساسی مطرح است:

الف) این رفتار یک معضل است و جنبه‌ی منفی دارد و تنها یک پدیده‌ی خنثی نیست، بلکه کاملاً ضد ارزش‌های مذهبی و دقیقاً نوعی پیروی از سنت سیئه و سوء اشخاص رذل و پست است.

ب) این مشکل یک معضل فرهنگی، اجتماعی و نوعی تقلید کورکورانه از فرهنگ مبتذل غرب است.

ج) مزاحمت، ناشی از ایجاد اخافه به خصوص برای زنان و کودکان علت جرم‌انگاری است.

د) از منظر زیان‌آور بودن، برای سلامت عمومی و خود شخص و اطرافیان او خطرناک است.

چنان‌که مشخص است هیچ یک از این ابعاد تردیدپذیر نیست، هر چند اهمیت محور اول و بعد فرهنگی آن بیش از محورهای دیگر است. اگر مهم‌ترین محور جرم‌انگاری تن‌نمایی زنان جنبه‌ی فرهنگی آن فرض شود، اثرات مهم و دقیقی بر آن مترتب خواهد بود. مهم‌ترین اثر آن این است که شرط کردن اینکه عمل فرد نارضایتی اشخاص دیگر و همسایه‌ها را فراهم آورد یا برعکس سبب خوشحالی و سرور آنها شود، اهمیت چندانی ندارد. شاید برخی تن‌نمایی مجازی را نوعی آزادی شخصی و به مثابه حریم خصوصی افراد برای تن‌فروشی در نظر گیرند که درست مانند یک معامله باید حق اقدام به آن، برای فرد محترم شمرده شده و چون آزادی کسی را محدود نمی‌کند و با توافق هر دو طرف صورت می‌پذیرد، نباید با آن مخالفت کرد. این نظر از دو جنبه نقد می‌شود؛ اول اینکه با پذیرش این دیدگاه، باید با هر قانونی مخالفت شود، چون هر قانونی ممکن است آزادی شخصی عده‌ای را محدود کند که بخواهند با توافق هم کار مشترکی را انجام دهند. حال آنکه قانون نماینده‌ی وجدان عمومی و معیار اخلاق حداکثری است نه حداقلی.

دوم اینکه گرچه این مسئله در نگاه سطحی و ابتدایی ممکن است شخصی به نظر آید، اما باید پیامدهای جمعی آن هم در نظر گرفته شود؛ اقداماتی از این قبیل حتی به صورت مجازی برای ترویج و تشویق افراد جامعه برای وارد شدن به حوزه‌های غیراخلاقی و به وجود آمدن رفتارهای شبه روسپیگرانه خواهد شد که آثار و مفاسد خاص خود را دارد.

این‌گونه شروط مختص کشورهای لائیک و بی‌قید است که تنها رضایت و نارضایتی اشخاص محور جرم‌انگاری و جرم‌زدایی است و جرایمی که با رضایت کامل اشخاص و اطرافیان مربوط به آن رفتار، همراه است جرایم فاقد قربانی^۱ نامیده می‌شوند. به همیل دلیل در این کشورها تنها زنا به عنف^۲ جرم است و شراب‌خواری هنگام رانندگی جرم محسوب می‌شود، اما در کشورهای اسلامی که مسائل فرهنگی در رأس آنهاست، تن‌نمایی زنان جرمی علیه فرهنگ و سیره‌ی مذهبی تلقی می‌شود و شرط نارضایتی طرفین در جرم‌انگاری کاملاً نایبجاست. این مسئله به خوبی جایگاه این طرح را در مهندسی فرهنگی کشور از منظر حقوقی تبیین می‌کند.

بدین ترتیب به نظر می‌رسد چنانچه برای چنین جرم‌انگاری تازه‌ای - که علیه فرهنگ بودن آن، مهم‌ترین وجهه و بعد آن است - این نکات رعایت شود، قوانین و مقررات و استاد بالادستی همچون قانون اساسی تا حد بسیاری مدنظر قرار گرفته است؛ چه اینکه طبق اصل چهارم قانون اساسی،

1. Victimless

2. Rape

تمامی قوانین و مقررات باید بر پایه و چارچوب موازین اسلامی باشد. بنابراین هدف خاص جرم‌انگاری تن‌نمایی زنان - که در حیطه‌ی رفتارهای منافی عفت و اخلاق عمومی دسته‌بندی می‌شود - را می‌توان تحکیم و تقویت مبانی، مکتب، تفکر و جهان‌بینی اسلامی و نیز حفظ و صیانت جامعه از بی‌بندوباری‌ها و رشد و تعالی اعتقادی و فرهنگی آن عنوان کرد. در حقوق اسلام صرف ضرر یا نبود ضرر نمی‌تواند علت تامه‌ی وضع جرم یا جرم‌زدایی تلقی شود و انسان موجودی ارزشمند و با کرامت است و تمامی دستورها و احکام شرعی در راستای حفظ کرامت انسانی و نیل به ارزش‌های والای اخلاقی وضع شده است و ممکن است هیچ ضرری برای جسم انسان نداشته باشد.

۵- بررسی تن‌نمایی در فقه امامیه

برای بررسی تن‌نمایی در فقه امامیه ابتدا باید ادله‌ی حرمت تن‌نمایی زنان با نگاهی به منابع و فتاوی‌ی فقهی و سپس ادله‌ی تعیین تعزیر برای این موارد تبیین شود.

۵-۱- وجوب حجاب زنان

در قرآن کریم - به عنوان اولین منبع استنباط احکام اسلامی در آیات ۳۰ تا ۳۱ و ۵۹ تا ۶۱ سوره‌ی نور و ۳۳ تا ۵۳ و ۵۹ تا ۶۰ سوره‌ی احزاب مسئله‌ی حجاب مطرح شده است. با امعان نظر در مفردات این آیات و هیئت امری آنها، بر زنان مؤمن واجب شده است که بر سر و گردن و گریبان خویش مقنعه بپفکنند تا از دید نامحرمان مستور بمانند. همچنین صورت،

دست‌ها و قدم‌ها که هنگام فعالیت‌های زن معمولاً پوشیده نیست، از موارد وجوب پوشش استثنا شده است.

با وجود آنکه در تعیین حد نهایی پوشش زنان میان مفسران و فقیهان، تفاوت‌هایی وجود دارد، اما همگی بر این امر اتفاق نظر دارند که زنان باید بدن و موهای خویش را از نامحرمان بپوشانند؛ برای مثال در آیه‌ی ۳۱ سوره‌ی نور در عبارت «وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ» با پذیرش اصل موضوع در خصوص زینت‌های ظاهری اختلاف نظر وجود دارد. گروهی وجه و کفین و قدمین را گفته‌اند (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۵، ص ۱۱۱) و جمعی زینت ظاهر را فقط وجه و کفین و انگشتر دانسته‌اند (زحیلی، ۱۴۱۸: ج ۱۵، ص ۲۱۶؛ قرطبی، ۱۳۶۴: ج ۱۳، ص ۲۲۹) و عده‌ای فقط چهره و لباس رو را مصداق آن دانسته‌اند (طوسی، ۱۴۰۹: ۴۲۹).

همچنین باید توجه داشت که نگاه به تصویر^۱ با نگاه به شخص احکام مشترک دارد و در خصوص تفاوت موضوع خارجی و تصویر ادله‌ی حرمت، تفاوتی ندارند.^۲

۱. در ضمن باید توجه داشت که هر چند در فقه امامیه به دلیل اینکه فضای مجازی به این معنی در زمان پیامبر اکرم (ﷺ) وجود نداشته است، حکمی مستقل و جداگانه در این خصوص در کتب و منابع فقهی یافت نمی‌شود، اما برخی مسائل در خصوص تصویر موجود است که با بررسی دقیق دلیل‌ها می‌توان آن احکام را به مسائل امروزی و فضای مجازی نیز تسری داد.

۲. آنچه که در بحث یکسانی و نایکسانی احکام نگاه به تصویر، با نگاه به شخص اهمیت دارد، اختلاف موضوع است؛ چرا که در نگاه به تصویر موضوع حکم، تصویر و در نگاه به شخص، موضوع، وجود خارجی است. در مسائل فقهی با سه عنوان حکم، متعلق حکم و موضوع، روبه‌رو هستیم. در احکام فقهی در صورت دگرگونی موضوع، حکم پیشین، درباره‌ی موضوع جدید صدق خواهد کرد. از جمله دلیل‌هایی که می‌توان برای گسترش موضوعی بدان استدلال کرد، نتیجه‌گیری عنوانی فراگیر از پاره‌ای از روایات است، تا تصویر را نیز در بر بگیرد. با این بیان، تصویر «حاکمی» از موضوع به تصویر درآمده است. زیرا همچنان‌که گفته شد، تصویر جانشین موضوع است و در نبود موضوع، از آن حکایت می‌کند. و همان‌گونه که کشف و برداشتن پوشش از بدن جایز نیست،

۵-۲- ادله‌ی تعزیر در محرمات

مشخص شد که بنا به ادله‌ی فقهی و روایی، در اصل وجوب پوشش برای زنان چه در فضای فیزیکی و چه در فضای مجازی نباید تردید کرد. از سویی، در رویکرد فقهی بنا به نظر اکثریت قریب به اجماع فقها طبق قاعده‌ی «التعزیر لکل حرام» مرتکب عمل حرامی که در شرع مقدس برای آن مجازات حدی پیش‌بینی نشده است، تعزیر می‌شود (مروارید، ۱۴۱۰: ج ۲۳، صص ۷۴ و ۷۵؛ طوسی، ۱۳۵۱: ج ۸، ص ۶۹؛ حلی، ۱۴۰۳: ج ۴، ص ۱۶۸؛ خوبی، ۱۴۲۲: ج ۱، ص ۳۳۷؛ مؤمن، ۱۴۲۲: ۹۷). البته عده‌ای از فقها خلاف آن نظر داده‌اند (خوانساری، ۱۳۶۶: ج ۷، ص ۹۸؛ صافی، ۱۳۶۳: ۱۴۴-۱۲۹). به سخن دیگر، بر اساس این قاعده هر فعل حرام غیرحدی، قابل تعزیر است.

این قاعده درباره‌ی اصل امکان مجازات کردن هر نوع رفتار حرام بحث می‌کند و اقسام حرام هم تأثیری در بحث ندارد. به عبارت دیگر، تعزیر عبارت است از تأدیب، که خداوند تعبداً آن را جعل نموده است، به منظور اینکه تعزیر شونده و دیگر مکلفین را از ارتکاب عمل ممنوع بازدارد. این حکم در موردی که به امر واجبی اخلال وارد شود یا امر قبیحی از کسی سربرزند و در شرع درباره‌ی آن مجازاتی وضع نشده باشد، ثابت می‌شود (حلی، ۱۴۰۰: ۴۲۶). باید توجه داشت که اسلام به حفظ نظام مادی و معنوی و اجرای احکام در مجاری خود اهتمام بسیار دارد و طبیعی است که این نکته

برداشتن پوشش در تصویر نیز جایز نیست و نگاه کردن به آن نیز حرام است. برای مطالعه تفصیلی بنگرید به: (مشکات، سیدحمید، «فقه نگاه به تصویر»، فقه، شماره ۳۱ و ۳۲، سال نهم، صص ۱۳-۵۴).

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

اقتضا می‌کند، حاکم بتواند هر کس را که با ارتکاب محرمات به مخالفت با نظام می‌پردازد، تعزیر کند. به سخن دیگر، دایره‌ی نظام اسلام بسیار گسترده است و خلوت و جلوت انسان را در بر می‌گیرد و رابطه‌ی انسان را با خود، خدا، دیگران (جامعه) و جهان هستی تنظیم می‌کند. از سوی دیگر اسلام به حفظ نظام خود اهمیت می‌دهد و حاضر به از بین رفتن آن نیست. طبیعی است حفظ این نظام گسترده، اقتضا می‌کند که حاکم بتواند مرتکب هر عمل حرامی را که با این نظام به مخالفت پرداخته و ضد آن عمل کرده، تعزیر کند (حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۹۱، ۳۰۱). با این مقدمه، تعیین مجازات تعزیری برای جرم تن‌نمایی مجازی زنان - که در بحث قبلی حرمت آن آشکار شد - مشروع و قانونی خواهد بود.

۶- تعقیب و دادرسی کیفری تن‌نمایی مجازی

چنان‌که گذشت، ضرورت ورود حقوق کیفری به موضوع تن‌نمایی مجازی زنان - که گستره‌ای به نسبت فردی است - چندان وجیه و منطقی به نظر نمی‌رسد و ممکن است با برچسب‌ها و انگ‌هایی همچون اقدارگرایی یا انتگرسیسم یا پدرسالارانه بودن مواجه شود (مارتی، ۱۳۸۱: ۲۱۹)، اما با تدقیق در این محور مشخص خواهد شد که حقوق اسلام حوزه‌ی «حریم شخصی» را در گستره‌ی اثباتی پذیرفته و به هیچ وجه پدرسالارانه عمل نمی‌کند. البته فقه امامیه در حوزه‌ی شخصی نیز به لحاظ ثبوتی و نه اثباتی^۱ ورود دارد و اموری

۱. مقصود این است که جرم انگاری و ممانعت از این رفتارها باید انجام شود (= حوزه ثبوتی)، اما هیچ یک از فقها اذن تجسس و فحص از اشخاص در خصوص این رفتارها را نمی‌دهد؛ لذا

همچون خودکشی، خودآزاری و خودارضایی یا موضوع مورد بحث ما یعنی تن‌نمایی که ممکن است بین دو یا سه نفر در یک گروه خصوصی باشد را حرام و مستحق تعزیر معرفی می‌کند. اما از منظر اثباتی اگر حریم خصوصی با تعریف منطبق بر موازین اسلامی ملاحظه شود،^۱ مشخص خواهد شد که در حقوق کیفری اسلام کمترین ورود به حریم خصوصی افراد رخ می‌دهد. ماده‌ی ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری در مقام ایجاد یک اصل دادرسی در خصوص جرایم منافی عفت، هرگونه تعقیب و تحقیق در این جرایم را ممنوع اعلام داشته و پرسش از هیچ فردی را در این خصوص مجاز نمی‌داند. البته این ماده چهار استثنا به اصل ممنوعیت تحقیق در جرایم منافی عفت اضافه می‌کند که به قرار ذیل هستند:

الف) وقوع جرم در مرئی و منظر عام: مشخص است که تنها در حالتی می‌توان تن‌نمایی مجازی را تعقیب کرد که جرم در منظر عموم واقع شود. به عبارت دیگر تا زمانی که این عمل در روابط خصوصی افراد رخ می‌دهد، امکان مداخله‌ی کیفری از منظر اثباتی وجود نخواهد داشت.

ب) شاکی داشتن: به نظر می‌رسد جرم تن‌نمایی از سوی زنان نمی‌تواند شاکی خصوصی داشته باشد. البته رویه‌ی قضایی محاکم در جرایم منافی عفت، همسر و در برخی موارد بستگان درجه‌ی اول ذکور اناث را به عنوان

این جرایم اثبات نمی‌شوند، مگر با اقرار اختیاری افراد یا هنگامی که جرم علنی و مشهود باشد (=حوزه اثباتی).

۱. بر این پایه، حریم خصوصی قلمرویی است که بر اساس شرع تعیین می‌شود و به حوزه‌ی اثباتی باز می‌گردد نه ثبوتی.

شاکی ذی‌حق می‌داند. به نظر می‌رسد، دفاع از این رویه چندان امکان‌پذیر نباشد، چرا که بر اساس ماده‌ی ۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری بزه‌دیده شخصی است که از وقوع جرم متحمل ضرر و زیان می‌شود و چنانچه تعقیب مرتکب را درخواست کند، «شاکی» و هرگاه جبران ضرر و زیان وارده را مطالبه کند، «مدعی خصوصی» نامیده می‌شود. پرواضح است که افراد مذکور با تعریف این ماده بزه‌دیده محسوب نمی‌شوند، مگر آنکه مفهوم «ضرر و زیان» توسعه یابد.

ج) به عنف بودن: در این فرض نیز اگر تن‌نمایی زنان به عنف باشد، بر اساس قواعد حقوق کیفری مسئولیت کیفری نخواهند داشت. ماده‌ی ۱۵۱ قانون مجازات اسلامی در این خصوص مقرر می‌دارد: «هرگاه کسی بر اثر اکراه غیرقابل تحمل مرتکب رفتاری شود که طبق قانون جرم محسوب می‌شود مجازات نمی‌گردد. در جرایم موجب تعزیر، اکراه‌کننده به مجازات فاعل جرم محکوم می‌شود. در جرایم موجب حد و قصاص طبق مقررات مربوط رفتار می‌شود.»

د) سازمان‌یافته بودن: این فرض نیز حالتی را در بر می‌گیرد که برای ارتکاب جرم گروه مجرمانه‌ای تشکیل شده باشد. بر اساس تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی، گروه مجرمانه عبارت است از گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم تشکیل یا پس از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرم منحرف می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

قانون جرایم رایانه‌ای و فهرست مصادیق محتوای مجرمانه را می‌توان مهم‌ترین متن قانونی مربوط به تنظیم روابط در شبکه‌های مجازی دانست. با این وصف همین قانون مجموعه‌ی به نسبت ناقصی در بیان معیارها و مصادیق محتوای خلاف نظم عمومی و اخلاق حسنه است، چه اینکه با گسترش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی امکانات و ظرفیت‌های متعددی به این فضاها افزوده شده است که نیاز به بازنگری دارد. راه حل ممکن، معقول و مقبول برای مدیریت تحولات موجود در فضای سایبر و از همه مهم‌تر شبکه‌های اجتماعی، قانون‌مند و ضابطه‌مند کردن بیشتر آنهاست. فضای مجازی نیز مانند فضای واقعی و تکنولوژی‌های دیگر، آسیب‌های خاص خود را دارد و نظام دادن به آن نیازمند قانون‌گذاری قوی برای رسیدن به هدف مطلوب است، که این مهم جز با تلاش فعالان عرصه‌ی حقوق محقق نخواهد شد.

تردید نیست نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران بالقوه توان امکان کافی برای برخورد با این پدیده را دارد، ولی نبود رویه و سیاست واحد، قاطع و مستمر در استفاده و بهره‌گیری از آن به وسیله‌ی نیروهای اجرایی موجب ناکارآمدی و بازدهی نامطلوب شده است.

در حال حاضر نیز اگر نتوان تحولات دنیای مجازی را مدیریت کرد، این تحولات هستند که خود را به ما تحمیل خواهند کرد، در این صورت باید منتظر عوارض بیشتری بوده و به تعبیر دیگر، اگر این تحول‌ها مدیریت نشود،

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

تحول‌ها جامعه را مدیریت خواهند کرد. با بررسی قوانین کیفری ایران ملاحظه می‌شود که قانون‌گذار ایران از جرم‌انگاری صریح تن‌نمایی مجازی تا حدودی غفلت کرده است و یا به تصور اینکه با وجود جرم‌انگاری‌های پیش‌بینی شده در حوزه‌ی جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی و جرم‌انگاری‌های پیش‌بینی شده در قانون جرایم رایانه‌ای نیازی به جرم‌انگاری مستقل در این حوزه نیست، موجب خلأ قانونی شده است. با ادله‌ی ارائه شده در این پژوهش مشخص شد، این امر سیاست کیفری مجزایی می‌طلبد و با توجه به مطالبی که در مبانی جرم‌انگاری و ادله‌ی فقهی بیان شد، لازم است رویکردی مجزا در قبال جرایم منافی اخلاق و عفت مجازی اتخاذ گردد. با توجه به مجموعه جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در قانون مجازات اسلامی، پیشنهاد می‌شود ماده‌ای بدین شرح به قانون مجازات اسلامی الحاق گردد تا حقوق کیفری ابزار لازم برای مقابله با فحشا در فضای مجازی را داشته باشد:

«هر کسی داده‌ای را که حامل تصویر بدون حجاب شرعی وی است به فرد یا افراد نامحرم، ارائه یا ارسال کند و یا در دسترس آنها قرار دهد، یا به طور کلی توزیع، معامله و یا منتشر کند به حبس و شلاق درجه ۷ محکوم خواهد شد. دادگاه می‌تواند ۶ ماه تا ۲ سال دسترسی وی به فضای مجازی و وسایل ارتباط جمعی را ممنوع کند.

تبصره ۱- در صورتی که مرتکب غیر از صاحب تصویر باشد، به حداکثر مجازات‌های مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.

تبصره ۲ - موارد مجاز شرعی مانند اضطراب پزشکی، مشمول این ماده نخواهند بود».

همچنین با توجه به رویکرد دولت و اقدامات اساسی برای پیاده‌سازی اینترنت ملی و ایجاد شبکه‌ی مجازی حلال و تأسیس مرکز مشابهی برای رصد جرایم در حوزه‌ی سایبر و برنامه‌ریزی متناسب برای پیشگیری کار چندان دور از ذهن نیست و با تأسیس چنین مرکزی که رویکرد غیرپلیسی دارد می‌توان گام‌های مهم و مؤثری در مقابله با این نوع پدیده‌های مجازی برداشت.

منابع

- ◀ آشوری، محمد ۱۳۸۳. آیین دادرسی کیفری، تهران، سمت.
- ◀ اردبیلی، محمد علی ۱۳۹۳. حقوق جزای عمومی، تهران، میزان.
- ◀ اسماعیلی، محسن ۱۳۹۱. گفتارهایی در حقوق رسانه، تهران، شهر.
- ◀ الهام، غلامحسین و رضا زهروی. «بررسی تطبیقی حمایت از حیات قبل انعقاد نطفه در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران»، مطالعات راهبردی زنان، ش ۶۸، (تابستان ۱۳۹۴).
- ◀ امیریان فارسانی، امین ۱۳۹۳. جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی، تهران، ندای کارآفرین.
- ◀ بای، حسینعلی و بابک پورقهرمانی. «بررسی فقهی و حقوق هرزه‌نگاری در فضای مجازی»، حقوق اسلامی، ش ۲۳، (زمستان ۱۳۸۸).
- ◀ جعفریان، رسول ۱۴۲۸ ق. رسائل حجابیه، قم، دلیل ما.
- ◀ جلالی فراهانی، امیرحسین. «پیشگیری از جرائم رایانه‌ای»، مجله حقوقی دادگستری، ش ۴۷، (تابستان ۱۳۸۳).
- ◀ جنانی، عادل ۱۳۸۲. بررسی جرایم صوتی و تصویری در فقه و حقوق موضوعه، ارومیه، ادیبان.
- ◀ حاجی ده‌آبادی، احمد ۱۳۹۱. قواعد فقه جزایی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ◀ حسینی، سیدمجتبی ۱۳۸۵. احکام نگاه و پوشش: آرایش، روابط، گفت‌وگو (مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام)، تهران، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
- ◀ حسینی، سیدمحمد ۱۳۸۳. سیاست جنایی در اسلام و ایران، تهران، سمت.
- ◀ _____ «رابطه مفهوم شرعی «گناه» و مفهوم حقوقی «جرم» و نسبت «تحریم» و «تجریم»؛ علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از دکتر محمد آشوری)، تهران، سمت، (۱۳۸۳).
- ◀ حلبی، تقی‌الدین بن نجم‌الدین (ابوالصلاح) ۱۴۰۰ ق. الکافی فی الفقه، اصفهان، مکتبه امام امیرالمؤمنین (ع).
- ◀ حلبی، ابوالقاسم نجم‌الدین جعفر بن الحسن ۱۴۰۳ ق. شرائع الاسلام، بیروت، دارالاضواء.

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

- ◀ خسروشاهی مطلق، مهدی و رضا احسان پور ۱۳۸۸. بررسی فقهی و حقوقی جریحه‌دار کردن عفت عمومی، تهران، مهر و ماه نو.
- ◀ خوانساری، سیداحمد ۱۳۶۶. جامع المدارک، قم، اسماعیلیان.
- ◀ خویی، سیدابوالقاسم ۱۴۲۲ ق. مبانی تکمله المنهاج، قم، مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی (ع).
◀ دلماس - مارتی، می‌ری ۱۳۸۱. نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه‌ی نجفی ابرندآبادی، تهران، میزان.
- ◀ رزم‌ساز، بابک ۱۳۹۴. روش‌های پیشگیری از جرایم جنسی و خلاف عفت عمومی در سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران، تهران، مجد.
- ◀ زحیلی، وهبه‌بن مصطفی ۱۴۱۸ ق. التفسیر المنیر فی عقیده و الشریعه و المنهج، دمشق، دارالفکر المعاصر.
- ◀ زراعت، عباس ۱۳۹۳. حدود جرایم منافی عفت، تهران، جنگل.
- ◀ زهروی، رضا و محسن صفری ۱۳۹۴. بررسی تطبیقی حقوق اطفال و نوجوانان، تهران، دادگستر.
- ◀ صافی، لطف الله ۱۳۶۳. التعزیر، قم، نشر اسلامی.
- ◀ فخر، حسین و سمیرا یزدان‌شناس. «جرم‌انگاری افساد فی الارض در نظام حقوقی ایران»، نامه پژوهشی فقه و حقوق، ش ۳۹، (بهار و تابستان ۱۳۹۱).
- ◀ قائمی، علی ۱۳۹۴. تربیت و مراقبت جنسی نوجوان، مندرج در کتاب خانواده و فرزندان در دوره راهنمایی تحصیلی، تهران، انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- ◀ قرطبی، محمدبن احمد ۱۳۶۴. الجامع لاحکام القرآن الکریم، تهران، ناصرخسرو.
- ◀ طباطبایی، سید محمدحسین ۱۴۱۷ ق. المیزان فی تفسیر القرآن، قم، اسلامی.
- ◀ طوسی، محمدبن حسن ۱۴۰۹ ق. التبیان فی تفسیر القرآن، قم، مکتب الاعلام الاسلامی.
- ◀ _____ ۱۳۵۱ ق. المبسوط فی الفقه الامامیه، تهران، المکتبه المرتضویه.
- ◀ علیدوست، ابوالقاسم ۱۳۸۸. فقه و عرف، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ◀ عظیمی‌گرکانی، هادی و سمیه کرمانی ۱۳۹۱. حرمت‌شکنی عفت عمومی و مجازات

تن‌نمایی زنان در فضای مجازی

- آن، تهران، صبا.
- ◀ عمید زنجانی، عباسعلی ۱۳۸۷. قواعد فقه جزایی. تهران، سمت.
- ◀ عنصری فرد، عباس ۱۳۸۹. جریحه‌دار کردن عفت عمومی در حقوق ایران، تهران، آثار اندیشه.
- ◀ محقق داماد، سیدمصطفی. «مجازات عمل منافی عفت در قرآن»، تحقیقات حقوقی، ش ۴۳، (۱۳۸۵).
- ◀ مروارید، علی اصغر ۱۴۱۰ ق. سلسله البناایع الفقهیه، بیروت، فقه الشیعه.
- ◀ مشکات، سیدحمید. «فقه نگاه به تصویر»، فقه، ش ۳۱ و ۳۲، (بهار و تابستان ۱۳۸۲).
- ◀ مکارم شیرازی، ناصر ۱۴۲۴ ق. کتاب النکاح (مکارم)، قم، مدرسه امام علی بن ابی طالب (عج).
◀ مؤمن قمی، محمد ۱۴۲۲ ق. مبانی تحریر الوسیله، کتاب الحدود، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمته الله).
- ◀ مهدی پور، فاطمه ۱۳۹۳. اصول حاکم بر جرم‌انگاری و پیشگیری از جرایم منافی عفت، گرگان، نوروزی.
- ◀ میرمحمدصادقی، حسین ۱۳۹۲. جرایم علیه اموال و مالکیت، تهران، میزان.
- ◀ ولیدی، محمدصالح ۱۳۸۰. حقوق جزای اختصاصی: جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی و حقوق و تکالیف خانوادگی، تهران، امیرکبیر.
- ◀ هاشمی، سیدحسین. «نقدی بر ماده ۶۳۸ ق.م.ا در جرم‌انگاری بدحجابی»، کتاب زنان، سال ۹، ش ۳۷، (پاییز ۱۳۸۶).
- ◀ هاشمی رکاوندی، سید مجتبی ۱۳۷۶. تربیت و شخصیت انسانی، تهران، دفتر تبلیغات اسلامی.

➤ Patrick Carnes, David Delmonico & Elizabeth Griffin, 2007, In the Shadows of the Net: *Breaking Free of Compulsive Online Sexual Behavior*; Center City, Hazelden Publishing.